

RADIONICA NAZIVLJE

Priredili:

Irena Kolbas, Lana Križaj, Krešimir Pintarić

Izvještaj

Ovo je treća po redu radionica za nazivlje. Prva radionica, održana na 3. seminaru, bavila se nazivljem vezanim za obradu građe, a druga, održana na 4. seminaru, internetskim nazivljem. Tema ove radionice bilo je nazivlje koje prati osnovnu temu 5. seminara, a to je pristup informacijama. Sve se dosadašnje radionice, pa tako i ova, nadovezuju na *Mali pojmovnik arhivistike, bibliotekarstva i muzeologije* sastavljen za potrebe 1. seminara.

U pripremi i radu radionice izostali su arhivisti, tako da je arhivistički aspekt teme ostao neobrađen. Iako je već ranije istaknuta potreba pravne regulative, niti ovaj put nismo uspjeli uspostaviti suradnju s pravnicima. No, novu dimenziju u pripremanju i izvođenju radionice dala je konzervatorica Lana Križaj.

U radu radionice sudjelovalo je petnaestak kolegica i kolega, mahom iz knjižničarske struke, pa se tako najviše govorilo o knjižničarskom aspektu pristupa informacijama.

Materijali pripremljeni za radionicu temeljili su se na istraživanjima slobodnog pristupa informacijama koja je za Vijeće Europe izradio Paul Sturges.

Krešimir Pintarić sastavio je popis pojmova pod nazivom *Mjesta javnog pristupa umreženim informacijama* (Prilog 1). Popis je sadržavao tridesetak naziva, a kao polazište za njegovu izradu poslužio je članak P. Sturgesa *Sloboda izražavanja i javni pristup mrežama: istraživanje i Smjernice Vijeća Europe*. Pojmovi sadržani u popisu poslužili su za raspravu koja se nije bavila njihovim definicijama, već kontekstualizacijom i sadržajnom uporabom. U raspravi su se još zagovarala prava, zaštita i edukacija korisnika, te pojašnjavała potreba koja se ponekad javlja za filtriranjem pristupa informacijama, ponajprije u kontekstu zaštite privatnosti, kao i potreba izrade upozoravajućih stranica namijenjenih zaštiti korisnika.

Lana Križaj govorila je o dokumentu *Javni pristup i sloboda izražavanja u umreženim informacijama: smjernice za europsku kulturnu politiku* (Prilog 2). Njezino se izlaganje nadovezalo na izlaganje K. Pintarića, proširujući temu na kulturne ustanove u širem smislu: škole, visokoškolske ustanove i informacijska središta. Svrha je ovih smjernica da posluže kao temelj za osiguravanje mjesta javnog pristupa u krugu kulturnih ustanova. Taj dokument, kao i Sturgesova studija na kojoj se temelji prilog K. Pintarića, polazi od uvjerenja da su javni pristup informacijama i sloboda izražavanja temelji demokracije. Naglašeno je da korisnici moraju biti upoznati s ograničenjima pristupa koja se pred njih postavljaju, kao i s razlozima tih ograničenja.

U izlaganju Irene Kolbas ukazano je na različito shvaćanje pristupa informacijama u knjižničnoj i muzejskoj zajednici (Prilog 3). Muzejska zajednica

svoje zapise promatra u kontekstu autorskog rada koji su stoga i dostupni ograničenom krugu korisnika. Ponovno se ukazalo na potrebu za pravnom suradnjom jer se raspravljalo i o razlici između moralnog i materijalnog prava autora.

Spomenuti stav muzejske zajednice rezultira, između ostalog, i razmjerno slabom dostupnosti podataka o muzejskoj građi na mreži.

Kao što je već spomenuto, rad radionice, kao i panel-rasprava, usklađeni su s glavnom temom seminara *AKM - promicatelji građanskih prava: između slobodnog pristupa informacijama i zaštite privatnosti i podataka*, obrađenom u izlaganjima Aleksandre Horvat, Dore Bošković, Hrvoja Stančića i Irene Pilaš.

Zaključak

Rad radionice smatramo uspješnim. Svi su sudionici sudjelovali u raspravi na temelju pripremljenih pojmova. Uočena je izuzetna važnost tematike javnog pristupa informacijama za sve tri struke, kao i potreba edukacije korisnika o njihovim pravima i obvezama, ali i informacijskih stručnjaka koji moraju znati koja su njihova prava i obveze prema korisnicima usluga.

WORKSHOP TERMINOLOGY

Prepared by:

Irena Kolbas, Lana Križaj, Krešimir Pintarić

Report

This was the third workshop in a row dealing with the issue of terminology. The first workshop, as part of the 2nd Seminar, dealt with data processing terminology, while the second, as part of the 4th Seminar, covered the issue of internet terminology. This particular workshop handled the terminology connected to the main topic of the 5th Seminar, namely the issue of information access. Just like its predecessors, this workshop was also linked to the *Concise glossary of archives, libraries and museums* compiled for the purposes of the 1st Seminar.

The preparations and the activities of the workshop lacked the backup of archivists, thus leaving the archives aspect unattended. Although the need for legal regulation has already been stressed a number of times, again no co-operation with law experts has been established. However, a new dimension in preparing and executing the workshop was given by preservationist Lana Križaj.

Some fifteen colleagues participated in the activities of this workshop, mainly librarians, so that the most attention was given to the librarian aspect of information access.

Specially prepared materials for this workshop were based on research of free information access conducted by Paul Sturges for the purposes of the European Council.

Krešimir Pintarić compiled a list of terms entitled *Places of public access to web information* (Appendix 1). The list contained some thirty terms, its starting point being Paul Sturges' paper entitled *Freedom of expression and public access to the web: research and guidelines given by the European council*. The terms included in the list served as the basis of discussion on their contextualisation and content usage rather than their definitions. The discussion strongly advocated the rights, protection and education of users, giving a detailed account of the occasional need for filtering information access, primarily in the context of privacy protection, and the need for creating warning web pages aimed at the protection of user rights.

Lana Križaj talked about the document entitled *Public access to and freedom of expression in networked information: guidelines for a European Cultural policy* (Appendix 2). Her exposition was linked to that of Krešimir Pintarić, broadening the topic of cultural institutions in the wider sense of the term to include schools, highschools and information centres. The purpose of these guidelines is to serve as the basis for ensuring the space for public access to information within the walls of these cultural institutions. That particular document, along with the one on which Pintarić's contribution was based, stems from the belief that public access to information and the freedom of expression constitute the basis of democracy.

Furthermore, it has been stressed that users should be acquainted with limitations of access placed before them, as well as with the reasons for such limitations.

The lecture given by Irena Kolbas pointed to the fact that the understanding of the information access in library communities differs from that of the museum community (Appendix 3). Museum community views its data in the context of authorship and are therefore available to a limited number of users. The need for legal co-operation has once again been emphasized, since the difference between the moral and material aspects of author's rights has also been touched upon.

The above mentioned viewpoint taken up by the museum community results, among other things, in a relatively low availability of data on museum material on the internet.

Workshop activities, as well as the panel discussion, were in accordance with the main topic of the seminar *The ALM institutions: promoters of civil rights: between free information access and the protection of privacy and data*, dealt with in detail in the papers delivered by Aleksandra Horvat, Dora Bošković, Hrvoje Stančić and Irena Pilaš.

Conclusion

The goals of the workshop have been accomplished. All the participants partook of the discussion based on the terms prepared in advance. The great importance of the issue of information access in the three professions has been acknowledged, as well as the need to educate users on their rights and duties, and computer experts on their rights and duties towards the users.

PRILOG 1

MJESTA JAVNOG PRISTUPA UMREŽENIM INFORMACIJAMA

Krešimir Pintarić

Odsjek za informacijske znanosti, Filozofski fakultet u Zagrebu

kresimir.pintaric@ffzg.hr

Uvod

Budući da je glavna tema 5. seminara bila *AKM – promicatelji građanskih prava: između slobodnog pristupa informacijama i zaštite privatnosti i podataka*, odlučili smo u radionici obraditi nazivlje vezano uz mjesta javnog pristupa umreženim informacijama te politiku uporabe interneta. Na taj smo način logično povezali ovu radionicu s prethodnom koja se bavila internetskim nazivljem.

Kao polazište za pripremu materijala poslužio je članak Paula Sturgesa *Sloboda izražavanja i javni pristup mrežama: istraživanje i Smjernice Vijeća Europe* objavljen 2000. u *Vjesniku bibliotekara Hrvatske*,¹ a izvorno 1999. u časopisu *FID review*.² Razloga za takvu odluku bilo je više. Kao prvo, budući da je tekst objavljen u *Vjesniku bibliotekara Hrvatske*, pretpostavili smo da će neki od polaznika radionice već biti upoznati s njegovim sadržajem, što bi olakšalo izlaganje teme i pospješilo raspravu. Kao drugo, iz istog smo razloga smatrali da će taj članak biti lako dostupan polaznicima i naknadno. Kao treće, Paula je Sturgesa Vijeće Europe zadužilo da provede istraživanje o javnom pristupu umreženim informacijama i, uz pomoć svojih suradnika, predloži tekst dokumenta *Smjernice Vijeća Europe za javni pristup informacijskim i komunikacijskim mrežama*.³

Uzimajući sve to u o bzir, kao i potrebu za oblikovanjem javnog dokumenta koji će jasno i nedvosmisleno oblikovati politiku korištenja interneta,⁴ osobito zbog uvođenja interneta u hrvatske narodne knjižnice koje je već započelo ili će morati započeti u bliskoj budućnosti, pretpostavili smo da će ovaj dio radionice najviše koristiti knjižničarima. No, kako Sturgesov članak govori i o mjestima javnog pristupa u kulturnim ustanovama općenito, a ne samo u knjižnicama, smatrali smo da će ovako odabrana i pripremljena tema biti zanimljiva za sve tri struke. Ipak,

¹Sturges, P. *Sloboda izražavanja i javni pristup mrežama : istraživanje i Smjernice Vijeća Europe*. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 43, 3(2000), 7-19.

²Sturges, P. *Freedom of expression and public access to networks : the Council of Europe study and guidelines*. // *FID review* 1, 1(1999).

³Dokument je u svibnju 1999. prihvaćen pod nazivom: *Javni pristup i sloboda izražavanja u umreženim informacijama: smjernice za europsku kulturnu politiku*. <http://book.coe.int/GB/CAT/LIV/HTML/11808.htm>.

⁴Odnosno politiku korištenja mjesta javnog pristupa.

moram naglasiti, kao što to čini i Paul Sturges, da se *Smjernice* prije svega odnose na one ustanove koje su dužne osigurati puni pristup.⁵

Za raspravu u radionici izabrana su 32 pojma na engleskom jeziku i njihov prijevod na hrvatski. Pojmovi su podijeljeni u dvije skupine. U prvoj su skupini pojmovi koje smo označili temeljnim i dodali im objašnjenja. Drugu skupinu čine samo izvorni i prevedeni nazivi pojmova. Svi pojmovi i objašnjenja bili su otisnuti na jedan list papira i podijeljeni sudionicima radionice. Sudionici su imali nekoliko primjedbi koje su u ovom radu uvažene. Zaključeno je da je u pripremi ove tema svakako trebao sudjelovati i pravnik te da je, osim samog nazivlja, velik problem i to što je tema još nedovoljno poznata unutar AKM-zajednice, ali i šire javnosti.

Prijevod i objašnjenja pojmova

client : klijent

Načelni je stav da je klijent pojedinac čije se posebne potrebe zadovoljavaju.

freedom of expression : sloboda izražavanja

Načelo koje pokreće nacrt *Smjernica* glasi: sloboda izražavanja čovjekovo je pravo koje je neophodno za političku demokraciju, pojedinačni i društveni razvoj, te umjetničko i kulturno stvaralaštvo. Zauzvrat, načelo slobodnog pristupa informacijama daje slobodnom izražavanju zamisli njegovu praktičnu vrijednost.

Internet service providers : ISP : pružatelj internetskih usluga

Tvrtka koja drugim tvrtkama, ustanovama ili pojedincima omogućuje tj. prodaje pristup ili trajniji ostanak na internetu.

Internet Use Policy [Internet Policy] : politika korištenja interneta

Politika korištenja interneta neka je vrsta neslužbenog ugovora između ustanova koje omogućavaju mjesta javnog pristupa i onih koji ih koriste. To bi trebao biti kratak, jasno sročeni dokument koji se može uručiti novim korisnicima i izložiti u blizini radnih stanica. On treba jasno izložiti stav o protuzakonitoj građi i upotrebi radnih stanica za protuzakonite djelatnosti, ali njegov je glavni cilj poticanje promišljene upotrebe mjesta javnog pristupa.

pressure group : interesna skupina

Skupina ljudi koja nastoji djelatno utjecati na zakonodavstvo.

providers of public access (information centres, telecentres, Internet cafes, libraries, and a variety of other institutions) : pružatelji javnog pristupa (informacijska središta, komunikacijska središta, internetski cafei, knjižnice i razne druge ustanove)

⁵"Smjernice se zapravo odnose na mjesta javnog pristupa s punim pristupom informacijskim i komunikacijskim mrežama, te ne vrijede u potpunosti za razne ustanove kao što su škole, visokoškolske ustanove, muzeji, arhivi i specijalizirana informacijska središta. Te ustanove omogućuju pristup informacijskim i komunikacijskim mrežama svojim članovima ili pak javnosti općenito. Međutim, pristup se nudi u skladu s ciljevima i zadaćama ustanove, koji pak određuju izbor tema, a mogu određivati i oblike sadržaja. U tom kontekstu razumna će politika ustanove donekle ograničiti pristup." (Sturges, P. Sloboda izražavanja i javni pristup mrežama : istraživanje i Smjernice Vijeća Europe. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 43, 3(2000), 17.)

Javne i privatne ustanove koje svojim korisnicima omogućuju potpun i nesmetan pristup umreženim informacijama u skladu s važećim zakonskim propisima.

public access points : mjesta javnog pristupa

Javne i privatne ustanove pružaju mjesta javnog pristupa tako što stavljaju svojim korisnicima na raspolaganje svu potrebnu opremu i podršku za pristup umreženim informacijama.

Prijevod pojmovi

age verification system : sustav za provjeru dobi

automated filtering and blocking of networked content : automatsko filtriranje i zaprečavanje mrežnih sadržaja

awareness action : akcija za širenje svijesti o ...

censorship : cenzura

communications and information networks : komunikacijske i informacijske mreže

community of users : korisnička zajednica

confidentiality : povjerljivost

descriptive labelling : opisno označivanje

filtering and rating systems : sustavi za filtriranje i ocjenjivanje

harmful content / allegedly harmful content (pornography, incitement to violence, information on harmful substances such as drugs and explosives) : štetan sadržaj / navodno štetan sadržaj (pornografija, poticanje nasilja, informacije o štetnim supstancijama kao što su droge i eksplozivi)

illegal material (paedophilia, racism) : protuzakonita građa (pedofilija, rasizam)

information ethics : informacijska etika⁶

information professionals : informacijski stručnjaci

information providers : dobavljači informacija

intermediary : posrednik

legal content : zakoniti sadržaj

legal responsibility : zakonska odgovornost

legislation : zakonodavstvo

policing system : sustav nadzora

privacy : privatnost : osobnost

safe use of the Internet : sigurna uporaba interneta

⁶Hillova rasprava o informacijskoj etici uključuje i predlaganje dva načela koja imaju središnje mjesto u raspravi o mjestima javnog pristupa. Ona glase:

- informacijski stručnjak u svakom trenutku mora štititi i podupirati pravo slobode informacija u kontekstu pristupa informacijama, te u kontekstu prenošenja informacija trećoj strani,
- informacijski stručnjak ne smije pokušati cenzurirati ili sakriti informacije, osim ako to od njega zatraži zakon države, a čak ni tada, ukoliko se to protivi općeprihvaćenim ljudskim pravima.” (Sturges, P. Sloboda izražavanja i javni pristup mrežama : istraživanje i Smjernice Vijeća Europe. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 43, 3(2000), 15.)

self-regulation of networks by information providers and operators : samoregulacija mreža koju provode dobavljači informacija i srodne tehničke službe
useful guidance in policy-making : korisne upute pri stvaranju politike
user : korisnik
violation of rights : kršenje prava
warning pages : stranice s upozorenjem

LITERATURA

- Acceptable use policies : a handbook. <http://www.pen.k12.va.us/go/VDOE/Technology/AUP/home.shtml> (2001-10-31).
- FDLP Internet use policy guidelines. http://www.access.gpo.gov/su_docs/fdlp/mgt/iupolicy.html (2001-10-31).
- Guide to Multnomah County library's policies regarding Internet use. <http://www.multnomah.lib.or.us/lib/about/pol-internet.html> (2001-10-31).
- Guidelines and considerations for developing a public library Internet use policy. <http://www.ala.org/alaorg/oif/internet.html> (2001-10-31).
- Internet acceptable use policy. <http://www.sat.lib.tx.us/inetuse.htm> (2001-10-31).
- Internet access policy & guidelines for use of library workstations. <http://www.chuhpl.lib.oh.us/access.shtml> (2001-10-31).
- Responsible netizen model Internet use policy. http://netizen.uoregon.edu/templates/model_policy.html (2001-10-31).
- San Antonio Public Library: Internet acceptable use policy. <http://www.sat.lib.tx.us/inetuse.htm> (2001-10-31).
- SFPL Internet use policy. http://206.14.7.53/documents/internet_policy.html (2001-10-31).
- Sturges, P. Freedom of expression and the communication networks. http://www.faiife.dk/papers/sturges/sturge_e.htm (2001-10-31).
- Sturges, P. Sloboda izražavanja i javni pristup mrežama : istraživanje i Smjernice Vijeća Europe. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 43, 3(2000), 7-19.
- Survey of Internet access management in public libraries. <http://www.lis.uiuc.edu/gslis/research/internet.pdf> (2001-10-31).
- Ustav Republike Hrvatske. Zagreb : Informator, 1991.

PRILOG 2

JAVNI PRISTUP I SLOBODA IZRAŽAVANJA U UMREŽENIM INFORMACIJAMA: SMJERNICE ZA EUROPSKU KULTURNU POLITIKU

Lana Križaj

Zavod za kulturu, Odjel za informacijsko-dokumentacijske poslove
Ministarstvo kulture, Zagreb
lana.krizaj@uprava-bastine.tel.hr

Uvod

Ovaj se rad tematski i problemski nadovezuje na prilog Krešimira Pintarića temeljen na članku Paula Sturgesa.¹ Taj članak *općenito govori o mjestima javnog pristupa s potpunim pristupom mreži*, te nije u potpunosti primjenjiv na razne ustanove kao što su škole, visokoškolske ustanove, muzeji, arhivi, specijalizirana informacijska središta itd. Stoga će u ovom prilogu biti riječi o dokumentu Vijeća Europe *Javni pristup i sloboda izražavanja u umreženim informacijama: smjernice za europsku kulturnu politiku* koji je usmjeren baš prema takvim ustanovama, koje možemo nazvati *kulturnim ustanovama*.

Taj je dokument, po odobrenju Odbora za kulturu Vijeća Europe (Culture Committee) i Vijeća za kulturnu suradnju (Council for Cultural Co-operation - CDCC) u svibnju 1999. godine, te nakon niza rasprava u relevantnim tijelima Vijeća Europe i razmatranja na međunarodnoj konferenciji u Helsinkiju (10.-11. lipnja 1999.), poprimio svoj konačan oblik.

Polazeći od uvjerenja da su javni pristup informacijama i sloboda izražavanja temelji demokracije, te da su javne knjižnice i mnoge druge obrazovne i kulturne ustanove, koje su se razvile tijekom protekla dva stoljeća, izrazi te "filozofije javnog pristupa", namjera ovih Smjernica jest da posluže kao vodič u kreiranju vladinih politika i zakonskih instrumenata na tom području. One nisu obvezujućeg karaktera i ne primoravaju vlade različitih zemalja da ih primijene u kreiranju nacionalne kulturne politike, već pružaju interpretaciju općih načela slobode izražavanja i javnog pristupa informacijama koja bi trebala poslužiti kao temelj za osiguravanje *mjesta javnog pristupa* u krugu kulturnih ustanova.

Ova načela počivaju na pretpostavkama da javni pristup umreženim informacijama:

- a) s jedne strane, pruža neograničene mogućnosti na individualnoj i kolektivnoj razini društva:
 - za prikupljanje i diseminaciju informacija,
 - za sudjelovanje u kulturnim, obrazovnim i umjetničkim aktivnostima bez obzira gdje se one fizički odvijaju,

¹Sturges, P. Sloboda izražavanja i javni pristup mrežama : istraživanje i Smjernice Vijeća Europe. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 43, 3(2000), 7-19.

- za razvijanje osobne kreativnosti i
 - za jačanje jezične i kulturne raznolikosti;
- b) s druge pak strane, donosi svojstvene mu opasnosti, a to su prije svega nezakoniti ili potencijalno štetni sadržaji, koji se mogu naći na mrežama.

S obzirom na to, namjera je ovih Smjernica da poticanjem javnog pristupa umreženim informacijama unaprijedi i očuvaju dobrobit koju on donosi cijeloj javnosti, imajući u vidu:

Affordability : prihvatljivost u smislu cijene, putem usluge koja će, gdje god će to biti moguće, biti besplatna ili minimalno naplaćivana.

Availability : dostupnost, u smislu osiguravanja korisnicima učinkovite tehničke opreme za pristup informacijama.

Usability : upotrebljivost, u smislu "informatičkog opismenjivanja" javnih korisnika svih dobi, i to u što je moguće većoj mjeri.

Smjernice, nadalje, donose definicije pojmova koji su upotrijebljeni u njima samima ili su već u tekućoj upotrebi u kontekstu rasprava o javnom pristupu i slobodi izražavanja u umreženim informacijama (informacijskim mrežama).

Nazivlje i definicije

age verification systems : sustavi za provjeru dobi (uzrasta)

Systems that will block access to content unless the potential user registers that he/she is over a certain age (usually 18 or 21) often by providing credit card details as surety.

Sustavi koji zaprečuju pristup sadržaju korisnicima mlađim od određene dobi (obično od 18 ili 21 godinu). O istinitosti podataka kojima se potencijalni korisnik prijavljuje najčešće svjedoče podaci o kreditnoj kartici.

content rating : ocjenjivanje sadržaja

The practice of examining networked content and providing a label assessing the content according to some agreed set of standards and conventions of description. Rating or labelling data is a form of metadata.

Postupak ispitivanja umreženog sadržaja i njegova označivanja (sadržajna analiza i sadržajno označivanje) u skladu s dogovorenim standardima i konvencijama koji se primjenjuju pri opisivanju. Podaci dobiveni ocjenjivanjem ili opisivanjem sadržaja jedan su od oblika metapodataka.

cultural institutions : kulturne ustanove

Institutions which provide the public with access to information and ideas in a wide range of format(s), including printed text, electronic text, sound, graphics, hypermedia, oral delivery, and performance, for both educational and leisure needs. Institutions include cultural and arts centres, museums, libraries, archives, information and documentation centres, and other cognate institutions, whether funded by government, local government, or non-governmental organisations (NGOs). The notion can be extended, in certain cases and to certain extents, to

include schools, colleges, universities, institutions offering professional training and education, whether publicly or privately funded.

Ustanove koje javnosti osiguravaju pristup informacijama i idejama u širokom rasponu formata, uključujući ispis teksta, elektronički tekst, zvuk, grafiku, hipermedije, usmenu predaju i predstave, kako za potrebe obrazovanja, tako i za razonodu. Pod kulturnim ustanovama podrazumijevamo kulturna i umjetnička središta, muzeje, knjižnice, arhive, informacijska i dokumentacijska središta te ostale srodne ustanove, bilo da ih financira država, lokalna uprava ili nevladine organizacije. Pojam se može u određenim slučajevima ili do određene mjere proširiti i na škole, više i visokoškolske ustanove, sveučilišta, te ostale ustanove koje nude stručno obrazovanje, neovisno o tome financira li ih javni ili privatni sektor.

domestic access to networked information : pristup umreženim informacijama iz vlastitog doma

The capability of obtaining information and communication from a workstation in the home, for which access to a network such as the Internet has been obtained via an information service provider.

Mogućnost pristupa informacijama i komunikacije s kućne radne stanice, kojoj je pristup na mrežu poput interneta ostvaren putem servisa za dobavljanje informacija.

filtering systems : sustavi za filtriranje

Generally used to indicate software systems used to examine networked content, identify certain categories and block access to them. However, more correctly this should include recommender systems that follow the same process to recommend content.

Općenito, radi se o programskim sustavima koji se koriste za ispitivanje umreženog sadržaja, identificiranje određenih kategorija sadržaja i zaprečivanje pristupa tim sadržajima. Međutim, ispravnije bi bilo govoriti o sustavima za preporuku, koji, radeći na istom načelu preporučuju sadržaj, umjesto da ga zaprečuju.

free access : slobodni pristup

Access to information and communication which:

1. is subject to no restrictions other than those recognised as acceptable by the international conventions cited in Introduction (References) to these Guidelines, and
2. is preferably provided free of charge or, if not possible, at minimal cost.

Pristup informacijama i omogućivanje komunikacije:

1. koji ne podliježu drugim restrikcijama do onih koje se, prema međunarodnim konvencijama,² smatraju prihvatljivima, i
2. koji su po mogućnosti besplatni ili se, ukoliko to nije moguće, naplaćuju po minimalnim cijenama.

²Radi se o međunarodnim konvencijama citiranim u uvodnom dijelu Smjernica, a to su:

- Electronic Information Services and Networks: an Interpretation of the Library Bill of Rights (1996), American Library Association;

illegal content : protuzakoniti sadržaj

Content in categories specifically forbidden by the laws in force in the relevant jurisdiction, such as those on obscenity, threats to public security, privacy, or confidentiality.

Sadržaj zakonom izričito zabranjenih kategorija, kao što su opsceni sadržaji, sadržaji koji prijete javnoj sigurnosti, privatnosti ili povjerljivosti.

information professionals : informacijski stručnjaci

Documentalists, librarians, archivists, information and knowledge managers, and others who mediate between the originators of content, information service providers, information users and information technologies.

Dokumentalisti, knjižničari, arhivisti, upravljači informacijama i znanjem, te ostali koji posreduju između tvorca sadržaja, pružatelja informacijskih usluga, korisnika informacija i informatičke tehnologije.

information providers : dobavljači informacija

Those who provide information services and information content for networked access by members of the public.

Pružatelji informatičkih usluga i informacijskih sadržaja javnim korisnicima, putem umreženog pristupa.

metadata : metapodaci

In this context, information describing networked content, equivalent to the cataloguing data and abstracts applied to printed documents.

U ovom kontekstu, podaci koji opisuju umreženi sadržaj, sukladni kataložnim podacima i sažecima kakvi se primjenjuju za tiskane dokumente.

metadata platform : platforma metapodataka

A network facility whereby metadata can be applied to content, and the user will be able to access that metadata before accessing the content itself. The Platform for Internet Content Selection (PICS) is the most relevant.

Mrežna usluga pomoću koje se metapodaci mogu pridružiti sadržaju, što korisniku omogućuje pristupanje metapodacima prije pristupanja samom sadržaju. Najrelevantnija je "Platforma za izbor sadržaja na internetu" (The Platform for Internet Content Selection: PICS).

- European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (1950), Council of Europe, Articles 10 and 14;
- Declaration on a European policy for new information technologies (1999), Council of Europe;
- Recommendation on the Protection of Minors (1998), Council of the European Union;
- Multiannual Community Action Plan of the European Parliament and the European Commission on Promoting safe use of the Internet (1999);
- Manifesto for Public Libraries (1994), International Federation of Library Associations (IFLA) - UNESCO;
- Statement on Libraries and Intellectual Freedom (1999), International Federation of Library Associations' (IFLA) - Freedom of Access to Information and Freedom of Expression Committee;
- Universal Declaration of Human Rights (1945), United Nations, Article 19;
- Convention on the Rights of the Child (1989), United Nations, Articles 13 and 17.

netiquette : netiketa

Codes of behaviour developed by network users to regulate communication and information use online.

Pravila ponašanja koja su razvili korisnici mreža kako bi regulirali online komunikaciju i upotrebu podataka.

networked communication : umrežena (mrežna) komunikacija

The exchange of messages and data between computers remote from each other, using networks such as the Internet.

Izmjena poruka i podataka između udaljenih računala, putem mreža kao što je internet.

networked information : umrežene informacije

Information resources available on computer systems open for public access from remote computers, particularly by the use of the World-Wide Web.

Informacijski izvori dostupni na računalnim sustavima otvorenim za javni pristup s udaljenih računala, naročito upotrebom WWW-a.

public access points : mjesta javnog pristupa

Resources of networked computer workstations intended for use by the public for the full range of possible cultural, leisure, educational, or professional purposes. Such Public Access Points are to be found in publicly funded institutions such as libraries, cultural centres, and information bureaux, but many of the principles which apply to their management also apply to privately owned access points provided for public use, such as cybercafes and kiosks of various kinds. Specialised institutions such as museums, archives and other specialised cultural and information centres also provide Public Access Points. Although these specialised institutions may apply limitations to the subject which is the scope of access, many of the principles for the management of full access also apply to this category.

Skupine umreženih računalnih radnih stanica namijenjenih javnoj upotrebi u različite kulturne, zabavne, obrazovne ili stručne svrhe. Takva mjesta javnog pristupa trebala bi biti osnovana u javno financiranim ustanovama kao što su knjižnice, kulturna središta i informacijski uredi, ali mnoga od načela koja se primjenjuju u upravljanju njima, također se primjenjuju u privatnim pristupnim punktovima za javnu upotrebu, kao što su "cybercafe" i raznovrsni kiosci. Specijalizirane ustanove kao što su muzeji, arhivi i ostali specijalizirani kulturni i informacijski centri također pružaju mjesta javnog pristupa. Premda ove specijalizirane institucije mogu primjenjivati ograničenja pristupa predmetu u području pristupa, mnoga načela za upravljanje punim pristupom također se odnose i na ovu kategoriju.

telecentres : komunikacijski centri

Multipurpose technology centres providing telephones, fax, computers, software, access for Internet use, and other similar facilities to allow users to work, learn and obtain information at a distance from, or independently of employers, educational establishments or other affiliations. Although in the matter of public access they share many characteristics with cultural institutions, their prime purposes are economic rather than cultural.

Višenamjenska tehnološka središta koja pružaju telefonske i faks usluge, računala, programe, pristup internetu i ostale slične usluge koje korisnicima omogućavaju rad, učenje i prikupljanje informacija na daljinu, odnosno nezavisno od poslodavaca, obrazovnih struktura ili drugih udruženja. Premda po pitanju javnog pristupa oni dijele mno ge značajke s kulturnim ustanovama, njihov je primarni cilj ekonomski, prije negoli kulturni.

warning pages : upozoravajuće stranice

Material attached to networked content carrying statements to alert potential users to features that may offend or stress them. Many pornographic sites carry such pages.

Građa pridružena umreženom sadržaju koja upozorava potencijalne korisnike na određene značajke tog sadržaja koje bi ih mogle uvrijediti ili potresti. Mnoge pornografske web-stranice nose takva upozorenja.

LITERATURA

Sturges, Paul. Public access to and freedom of expression in networked information : guidelines for a European cultural policy. 1999. <http://culture.coe.fr/postsummit/nti/en/documents/Helsinki/eguidelines.htm>. (2001-11-11).

PRILOG 3

POGLED KNJIŽNIČARA NA JAVNI PRISTUP PODACIMA U MUZEJIMA

Irena Kolbas

Etnografski muzej, Zagreb
 ikolbas@etnografski-muzej.hr

Na Seminaru je o javnosti i tajnosti podataka o građi govorilo više kolega i kolegica, a najbliže su onome o čemu želim reći nekoliko riječi bila izlaganja Dore Bošković i Aleksandre Horvat.¹ Ne ulazeći u teorijske postavke javnog i tajnog, prikazat ću kako u praksi funkcionira "javni pristup informacijama" u muzejima i pristup muzejskim predmetima kao dijelu baštine.

Već definicija funkcija muzejskih web-stranica ukazuje na problematičnost dostupnosti muzejskim podacima preko interneta. Dvije su funkcije muzejskih web-stranica: 1. marketinška – priprema posjete stvarnom muzeju i 2. edukativna – poučavanje korisnika. Po mojem mišljenju, trebala bi postojati i treća funkcija – znanstveno-istraživačka kako bi i znanstvene informacije postale dostupnima. U tom je smislu govorio i Tomislav Šola na 2. seminaru, istaknuvši da se muzeji zadovoljavaju edukativnom razinom informacija.²

Obično su muzeji na mreži predstavljeni osnovnim podacima o muzeju (vrsta muzeja, radno vrijeme, lokacija) i podacima o muzejskim predmetima tj. zapisima pojedinih muzejskih predmeta.³ U tim zapisima korisnik ne može pronaći relevantne podatke o muzejskom predmetu. *Relevantnim* podacima smatram one koji sadržavaju potpuni opis iznad razine edukativnog i koji su upotrebljivi za istraživački i znanstveni rad.

Funkcija muzeja nije da sakrije muzejski predmet, već nausprot, tome, da ga pokaže, opiše i učini pristupačnim korisniku.⁴ Imajući u vidu različite potrebe korisnika, na muzejskim bi stranicama trebalo osigurati sljedeće vrste opisa muzejskih predmeta:

¹Vidjeti radove objavljene u ovom zborniku: Horvat, Aleksandra. Javno i tajno u knjižničarskoj struci i Bošković, Dora. Javnost pristupa muzejskoj građi i muzejskoj dokumentaciji.

²Šola, Tomislav. Baštinske ustanove na razmeđu, ili gdje je granica između pravog muzeja i njegove zabavljачke inačice. // 2. i 3. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / ur. Mirna Willer i Tinka Katić. Zagreb : Hrvatsko muzejsko društvo, 2000. Str. 24-31.

³Uz ove osnovne podatke, muzejske web-stranice obično sadrže još i ove sadržaje: virtualna šetnja kroz muzej; stalni postav; povremene (aktualne) tzv. "tekuće" izložbe; popis zbirke (s kratkim opisom nekih zbirki i ilustracijom *nekoliko predmeta iz zbirke, bez pravog katalogizatorovog zapisa*); knjižnica muzeja, nakladništvo muzeja, veze na druge muzeje ili slične ustanove, izložbe i sl.; izbor iz muzejskih zbirki: *muzejski predmet s dva-tri podatka o predmetu (naziv, lokalitet, razdoblje, rijetkokad kontekst predmeta ili što drugo)*; podaci o muzejskom dućanu, kontakt-adresa itd.

⁴Valja istaknuti da svi mi, kao porezni obaveznici koji plaćaju rad tih ustanova, moramo imati pravo na javni pristup informacijama.

I nestandardizirane opise:

1. kratki opis predmeta
2. opširniji opis predmeta

II standardizirane opise:

1. katalogizatorov (ili kustosov) skraćeni zapis
2. potpuni zapis o muzejskom predmetu

Posljednji, tj. potpuni zapis o muzejskom predmetu, predstavlja mogući pravi javni pristup muzejskom predmetu. Taj zapis uključuje, osim formalnog opisa, i kontekstualizacije predmeta, podatke o nabavi, vrijednosti, smještaju i druge podatke koji omogućuju pretraživanje muzejske dokumentacije.

Ti se podaci, prema mojem uvidu, u većini muzeja smatraju internim podacima koji ne trebaju biti dostupni javnosti. Na Seminaru je iznijeta argumentaciju za takav stav. Jedan je od razloga i nedefiniranost statusa *korisnika građe* u muzejskoj zajednici.

Ovdje valja istaknuti uočljivu drastičnu razliku u dostupnosti zapisa u knjižničarskoj i muzejskoj struci. Knjižnična zajednica većinom podrazumijeva da je zapis dostupan svakom.⁵ Muzejska pak zajednica većinom smatra da zapis dostupan korisniku treba biti na elementarnoj edukativnoj razini i da se treba sastojati od dva-tri podatka koji se ugrubo mogu svesti na: 1. naziv predmeta, 2. dataciju i 3. materijal.

Prema Ž. Vujić "pitanje prava vlasništva nad tekstualnim informacijama koje u muzejskim ustanovama mogu imati karakter znanstvene činjenice, a osobito nad slikovni materijalom, odnosno digitaliziranim prikazima muzejskih predmeta, nije riješen niti u anglo-američkim zemljama koje prednjače u pojavnosti na webu".⁶ Jedino su zaštićena prava oblikovatelja web-stranica (*webmastera*).⁷ To znači da se katalogizatorovi opisi muzejskih predmeta smatraju njegovim znanstvenim radom koji ne bi smjeli biti dostupni na mreži. Tu se onda mora postaviti pitanje smisla svih znanstvenih i stručnih elektroničkih izdanja dostupnih preko mreže i zaštite njihovih prava. Ili bi internet trebao imati samo informativnu i zabavnu funkciju? U tom bi slučaju i ova naša suradnja na AKM-seminarima bila problematična.

No, tu se, naravno, ne radi ne samo o dostupnosti podataka već i o pravu korisnika na tražene podatke. Teoretičari muzeologije, poput čuvenog Davida Bearmana, smatraju da muzejski predmeti trebaju biti dostupni širokoj javnosti što je i jedan od načina privlačenja pažnje posjetitelja muzeja.⁸ Tu se opet misli na edukativno prikazivanje predmeta na webu sa samo nekoliko najopćenitijih podataka.

Muzejski predmeti na webu uvijek predstavljaju reprezentativan izbor iz fundusa, stalnog postava ili izložbe. Nije mi poznato da neki muzej prezentira sve

⁵Naravno da se neke pojedinosti u zapisu ne mogu predstaviti javnosti radi zaštite privatnosti ili građe, ali tih je podataka u knjižničnom kataložnom zapisu vrlo malo.

⁶Vujić, Žarka. Istraživanje prezentiranja etnografskih muzeja na webu. // Etnografska istraživanja 7(2001), 91.

⁷Isto.

⁸Zlodi, G. Muzejska komunikacija u novom okruženju : web-stranica etnografske zbirke Samoborskog muzeja. // Etnografska istraživanja 7(2001), 105.

muzejske predmete iz svog fundusa, kao što to rade knjižnice. Moguć je valjan razlog tomu nepotrebna redundantost.

Iz svega navedenog proizlazi da je u praksi prezentacije muzejskih predmeta na webu upitno: načelo pristupa informacijama, mjesta javnog pristupa, politika pristupa, javnost, privatnost, zaštita privatnosti, zaštita prava autora i korisnika, tajnost podataka, (zlo)upotreba informacija, (ne)dostupnost informacija, autorska prava, licencija te dostupnost podataka svima ili samo nekima.

Zaključno mogu ponoviti da je praksa javnog pristupa informacijama u muzejima u velikom raskoraku s javnim pristupom informacijama u knjižnicama. Dok knjižnice davanje informacija korisnicima uzimaju kao jednu od svojih temeljnih funkcija, čini se da je ta funkcija u muzejima puno manje važna od sakupljanja i čuvanja muzejskih predmeta. Vjerujem da će se preciznim definiranjem statusa korisnika u muzejskoj zajednici i jasnim definiranjem autorskog djela na razini opisa muzejskog predmeta omogućiti veća dostupnost umreženih podataka.

LITERATURA

Sabin, Richard. Museums and their websites : an examination and assessment of how museums are coping with the challenge of the World Wide Web. <http://palimpsest.stanford.edu/jcms/issue2/sabin.html> (2001-11-11).

Šola, Tomislav. Baštinske ustanove na razmeđu, ili gdje je granica između pravog muzeja i njegove zabavljačke inačice. // 2. i 3. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / ur. Mirna Willer i Tinka Katić. Zagreb : Hrvatsko muzejsko društvo, 2000. Str. 24-31.

Vujić, Žarka. Istraživanje prezentiranja etnografskih muzeja na webu. // Etnografska istraživanja 7(2001), 79-101.

Zlodi, G. Muzejska komunikacija u novom okruženju : web-stranica etnografske zbirke Samoborskog muzeja. // Etnografska istraživanja 7(2001), 103-109.

http://public.srce.hr/muzej_sibenik

<http://mahpm.hpm.hr>

<http://www.etno-muzej.si>

<http://www.hismus.hr>

<http://www.mdc.hr/mgz>

<http://www.mdc.hr/msu.hr>

<http://www.ffzg.hr/infoz/muzej/linkovi.htm> (2001-11-07)

http://cimi.org/public_docs/principles.html (2001-11-14)

<http://www.cidoc.icom.org/guide/guideint/htm> (2001-01-05)

<http://www.museon.nl/eindex.html> (2001-07-11)

http://www.louvre.fr/anglais/fr_g.htm ((2001-07-01)

http://jagor.srce.hr/muzej_sibenik/desni.html (2001-07-01)

<http://www.burger.si/SLOMuseumsIndex.htm> (2001-11-08)

<http://www.imls.gov/about/index.htm> (2001-07-11)